

СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

У статті виявлено основні тенденції та проблеми залучення капіталу у сільське господарство, розроблено пропозиції щодо їх вирішення з урахуванням економічної ситуації сьогодення в Україні.

Ключові слова: капітал, сільське господарство, фінансовий потенціал, валова додана вартість.

O. O. LEMISHKO

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

STATE AND PROBLEMS OF CAPITAL RAISING BY AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Abstract - The article identifies the major trends and challenges of raising capital in agriculture, developed proposals for their settling based on the present economic situation in Ukraine. The decrease in the share of gross value added of agriculture in gross domestic product shows, that the capital raising does not meet the needs of the industry. Summarizing the results of the study are to identify major trends and challenges of raising capital in agriculture we offer the solutions.

Keywords: capital, agriculture, financial potential, value added.

Постановка проблеми. В складних умовах військової агресії, руйнування промислового потенціалу України, зміцнення та подальший розвиток аграрного сектору нашої держави має вирішальне значення. Це можливе за наявності стійкого фінансового базису сільськогосподарських підприємств, достатнього обсягу коштів для фінансування їх господарської діяльності. Для цього використовуються власні та залучені фінансові ресурси.

На відміну від багатьох інших галузей, сільське господарство має певні особливості, які суттєво впливають на накопичення та використання фінансових ресурсів у цьому секторі економіки, а саме, сезонний характер виробництва призводить до суттєвого коливання цін на сільськогосподарську продукцію, нерівномірності формування доходів, збільшення ризику недоотримання прибутку на вкладений капітал. Зменшення ендogenous фактору власного капіталоутворення, значна потреба у основному капіталі (для впровадження новітніх технологій, оновлення матеріально-технічної бази тощо), а також в оборотному капіталі для фінансування поточних процесів у сільському господарстві спонукають до використання додаткових джерел фінансування діяльності, що, в свою чергу, зумовлює необхідність оцінити тенденції залучення капіталу сільськогосподарськими підприємствами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань функціонування власного і залученого капіталу приділяли значну увагу і вітчизняні і зарубіжні вчені, а саме, Р. Джоллі, В. Лексіс, П. Роуз, А. Тобіас, В.М. Алексійчук, Ф.Ф. Бутинець, О.М. Галаган, М.Я. Дем'яненко, П.А. Лайко, Є.В. Орлов, В.О. Паламарчук, П.Т. Саблук та інші. За їх значного вкладу в дослідження проблеми залучення капіталу, ряд питань, пов'язаних з особливостями даного процесу у сільському господарстві потребують врахування викликів сьогодення та вимагають формування нових підходів до вивчення даної проблеми.

Метою дослідження є виявлення основних тенденцій та проблем залучення капіталу у сільське господарство та розробка пропозицій щодо їх вирішення з урахуванням економічної ситуації сьогодення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство, як одна з найбільших галузей народного господарства, відіграє винятково важливу роль в національній економіці України. Природнокліматичні умови нашої держави винятково сприятливі для ведення аграрного бізнесу, розвитку сільськогосподарського виробництва. В перспективі, за створення належних передумов, Україна посіде гідне місце у розв'язанні світової продовольчої проблеми. Про значення сільського господарства для економіки країни свідчить такий важливий макроекономічний параметр, як валова додана вартість, показник якої збільшився у 2013 р. щодо 2001 р. на 102,19 млрд грн (табл. 1). Частка зайнятого населення у сільській місцевості (віком 15–70 років) на кінець 2013 р. складає більше 30%. Основною фінансовою характеристикою сільськогосподарських підприємств є сукупний капітал, тобто сукупність капіталізованих фінансових ресурсів, що використовуються суб'єктами господарювання в економічному процесі відтворення вартості як джерела фінансування господарської діяльності з метою одержання прибутку [3]. У 2013 р. частка сукупного капіталу сільського господарства, щодо даного показника у масштабах України становила 5,5%. Частка сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств у валовій доданій вартості дає уявлення про рівень результативності функціонування капіталу та становила на кінець 2013 р. 42,07%. Аналіз тенденцій зміни валової доданої вартості створеної у сільському господарстві країни в розрахунку на одиницю капіталу характеризує незадовільний стан галузі: у 2013 р. валова додана вартість у розрахунку на одиницю власного капіталу складала 0,84, а на одиницю сукупного – 0,42 на фоні загальної тенденції до погіршення цього показника (рис. 1).

Таблиця 1
Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств України, 2001–2013 рр.

Показник	На кінець року											2013р. до 2001р.		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		2012	2013
Сукупний капітал суб'єктів господарювання України, млрд грн.	876,26	953,9	1096,90	1282,8	1477,86	1842,40	2494,1	3245,43	3676,15	4096,98	4676,1	5419,69	5712,27	4836,01
Сукупний капітал сільськогосподарських підприємств, млрд грн.	63,14	58,64	59,23	61,10	68,49	66,36	90,09	133,09	149,54	170,80	228,31	276,65	313,10	249,96
- % у сукупному капіталі суб'єктів господарювання України	7,2	6,1	5,4	4,8	4,6	3,6	3,6	4,1	4,1	4,2	4,9	5,1	5,5	-1,7п.п.
Валова додана вартість сільського господарства, млрд грн.	29,42	29,51	29,12	37,26	40,54	41,01	47,42	65,15	65,76	82,64	110,6	112,8	131,7	102,19
Частка сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств у валовій доданій вартості, %	46,59	50,33	49,16	60,99	59,20	61,80	52,64	48,95	43,98	48,39	48,44	40,77	42,07	-4,5п.п.
Частка зайнятого населення у сільській місцевості (віком 15–70 років) до всього зайнятого населення, %	31,86	31,83	31,77	31,84	31,85	31,90	31,96	31,72	31,38	31,31	31,27	31,30	31,39	-0,47п.п.

Джерело: сформовано автором за даними [14]

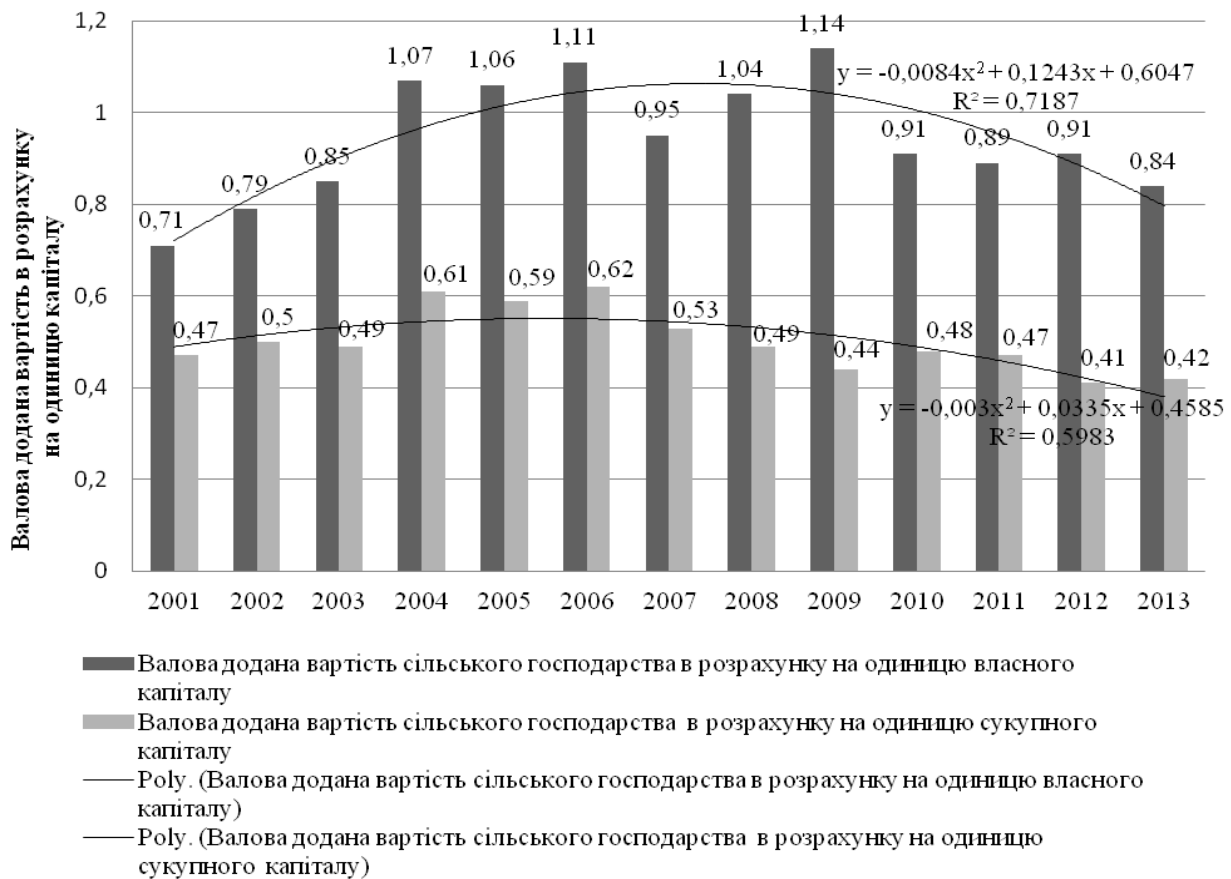

Рис. 1. Тенденції зміни валової доданої вартості сільського господарства в розрахунку на одиницю капіталу (власного, сукупного) за 2001 – 2013 рр.

Таблиця 2

Динаміка і структура внутрішніх джерел забезпечення діяльності сільського господарства України, 2007–2013 рр.

Показник	Рік							Відхилення 2013 до 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Всього внутрішніх джерел забезпечення діяльності, млрд грн., у т.ч.	9,26	12,29	13,99	20,20	31,76	31,58	33,39	24,13
прибуток	4,21	5,46	7,21	12,98	20,24	20,53	22,31	18,10
у % до суми внутрішніх джерел забезпечення діяльності, %	45,46	44,43	51,54	64,26	63,73	65,01	66,82	21,36
амортизаційні відрахування	4,39	5,98	5,79	6,39	10,16	9,46	11,08	6,69
% до суми внутрішніх джерел забезпечення діяльності, %	47,41	48,66	41,39	31,63	31,99	29,95	33,18	-14,23
забезпечення наступних витрат і платежів	0,66	0,85	0,99	0,83	1,36	1,59	-	-
у % до суми внутрішніх джерел забезпечення діяльності, %	7,13	6,92	7,08	4,11	4,28	5,03	-	-
Внутрішні джерела забезпечення діяльності у % до сукупного капіталу, %	10,27	9,23	9,35	11,83	13,91	11,41	10,66	0,39 п.п.

Джерело: сформовано автором за даними [14]

Цьому сприяли наступні фактори: загальноприйнятим є визначення валової доданої вартості по галузях за поточними цінами звітного року, з цієї причини сільське господарство при визначенні ВВП попадає в нерівні умови з іншими галузями економіки, а саме, ціни на промислову продукцію не стримувалися державою і стали вільними з самого початку переходу до ринкової економіки і зростали значно вищими темпами, порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію; саме за таких «ножиць цін» частка галузі у ВВП є нині істотно заниженою. [1, с.6]. Тобто, відбувається зменшення частки валової доданої вартості у готовому продукті галузі, зниження прибутку, і як слідство, зменшення основного

джерела формування власного капіталу та погіршення фінансового стану сільського господарства. Савченко А.Г. вказує, що валова додана вартість – це та частина випуску, яка додається факторами виробництва до вартості проміжного споживання, тобто вартості сировини, матеріалів, електроенергії тощо, спожитих у процесі виробництва, тому величина валової доданої вартості визначається як різниця між випуском і проміжним споживанням; валова додана вартість – це валовий показник, оскільки включає в себе амортизацію (споживання основного капіталу) [17, с. 46]. Чи достатньо для забезпечення діяльності сільського господарства внутрішніх джерел вирішимо на основі аналізу їх динаміки і структури за період 2007–2013 рр. (табл. 2).

До власних джерел забезпечення діяльності відносять власний капітал, тобто кошти, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками), або залишені ними на підприємстві із чистого прибутку [8]. Розглядаючи динаміку внутрішніх джерел забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, варто відзначити, що в цілому їх приріст протягом 2007–2013 рр. становив 24,13 млрд грн. До внутрішніх джерел забезпечення діяльності відносять, в тому числі, амортизаційні відрахування, які використовують для інвестування капітальних вкладень основних засобів сільського господарства. Незначною є частка забезпечень наступних витрат і платежів (які відносять до внутрішніх джерел формування позичкового капіталу підприємств).

Необхідність поповнення нестачі власних коштів для забезпечення поточних та довгострокових потреб, отримання прибутку та розширеного відтворення суб'єктів сільського господарства спонукає до залучення капіталу або зовнішніх джерел фінансування. Розглянемо зовнішні джерела формування капіталу у сільському господарстві України (табл. 3). Аналітичні дані засвідчують, що протягом 2001–2013 рр. спостерігається поступове зростання зовнішніх джерел формування капіталу галузі, обсяги якого зросли більше як у 7 разів (з 21,63 до 156,28 млрд грн). Важливим моментом при запозиченні капіталу є узгодження в часі оформлення та надходження залучень та їх повного використання на потреби підприємства, задля уникнення проблем ліквідності та знецінення грошової маси (що особливо актуально у ситуації сьогодні на Україні). Окрім того, високі витрати по обслуговуванню кредиту (сплата відсотків, страхові платежі, тощо) потребують ретельного розроблення проекту по залученню коштів на підприємство. Нарощення обсягів позикового капіталу у сільському господарстві обумовлене тим, що сільське господарство як галузь із тривалим виробничим циклом і уповільненим оборотом капіталу знаходиться у значно гірших економічних умовах, ніж галузі з менш тривалим виробничим циклом та прискореним терміном обороту капіталу; внаслідок цього на однаковий первісно вкладений капітал сільське господарство отримує в кілька разів менший прибуток, ніж в інших галузях економіки [16, с. 4-5]. Тобто, у сільському господарстві, як і в інших галузях, що розвиваються за об'єктивними економічними законами, повинна бути рівна окупність авансованого у виробництво капіталу та створення умов досягнення однакових доходів для ведення розширеного відтворення [10, с.318], але на практиці, цього не відбувається.

Прогресивність руху власного капіталу у бік збільшення за рахунок нерозподіленого прибутку для сільського господарства ускладнюється через недоотримання прибутку, тому для довгострокового фінансування виробничої діяльності внутрішніх джерел недостатньо. Залучений капітал сприяє розширенню виробничо-господарської діяльності, забезпечує більш ефективне використання власного капіталу (за умов оптимізації структури капіталу). Існує точка зору, що співвідношення між власним і залученим капіталом повинно бути в релевантному діапазоні, де власний капітал перевищує залучений не менше, чим в два рази, але ми вважаємо, що для сільського господарства таке твердження не може бути безапеляційним та потребує гнучкості співвідношення в залежності від умов та терміну кредитування. Абсолютне значення залученого капіталу з 2001р. по 2013 р. збільшилось у 7,5 разу (з 20,81 млрд грн до 156,21 млрд грн), що позначилося на збільшенні частки даного показника у сукупному капіталі сільськогосподарських підприємств (на 16,9%) і становило 49,9% (табл. 3). Такий рівень залученого капіталу у структурі капіталу можна вважати високим, його подальше збільшення призведе до критичної залежності суб'єктів сільського господарства від зовнішніх кредиторів та зменшення фінансової стійкості. Ступінь ризику, якому підлягають суб'єкти господарювання залежить від джерел формування залученого капіталу. Як свідчать дані таблиці 3, у структурі залученого капіталу переважають поточні зобов'язання. Їх частка була (81,9% у 2001 р.) і залишається високою (72,4% у 2013 р.), та у більшості періодів сягає понад 70%. Основне призначення поточних зобов'язань – фінансування оборотних коштів; в їх структурі найвищу питому вагу приходиться на кредиторську заборгованість. Якщо частка поточних зобов'язань зменшилася на 9,5%, то, відповідно, частка довгострокових джерел зросла. Для формування короткострокового позикового капіталу використовують короткострокові позикові ресурси, а саме, короткострокові кредити банків, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, кредиторську заборгованість.

Таблиця 3
Динаміка і структура залученого капіталу сільськогосподарських підприємств України, 2001–2013 рр.

Показник	На кінець року											Відхилення 2013р.до 2001р.		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		2012	2013
Усього залученого капіталу, млрд. грн.	20,81	20,27	23,99	25,53	29,52	28,40	38,84	68,29	75,08	78,15	100,88	124,86	156,21	135,40
- у % до сукупного капіталу, %	32,96	34,57	40,50	41,78	43,10	42,79	43,11	51,31	50,21	31,32	44,18	46,42	49,89	16,93п.п.
у т.ч. довгострокові зобов'язання, млрд грн.	3,76	3,78	5,01	5,66	7,28	7,74	12,05	23,42	24,72	24,35	30,87	33,58	43,03	39,27
- у % до загального обсягу залученого капіталу	18,07	18,65	20,88	22,17	24,66	27,25	31,02	34,29	32,92	31,16	30,60	26,89	27,54	9,47п.п.
поточні зобов'язання, млрд грн.	17,05	16,49	18,98	19,87	22,24	20,66	26,79	44,87	50,36	53,80	70,01	91,28	113,18	96,13
- у % до загального обсягу залученого капіталу, %	81,93	81,35	79,11	75,24	77,83	72,74	68,97	65,70	67,07	68,84	69,40	73,11	72,45	-9,48п.п.

Джерело: сформовано автором за даними [14]

Короткостроковими кредитами банків є зобов'язання підприємства перед кредитною установою (банком), які повинні бути виконані протягом терміну, що не перевищує одного року з дати складання балансу, такого роду банківські кредити залучаються здебільшого для фінансування оборотних активів підприємства, зокрема на покриття тимчасового дефіциту платіжних засобів, придбання товарів, виробничих запасів тощо [19]. Короткострокові кредити банків дають змогу органічно ув'язати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, продукції та інших видів матеріальних цінностей [3]. Специфіка сільського господарства вимагає обов'язкового додаткового сезонного залучення коштів, тобто залучення короткострокових кредитів банку, які в динаміці зросли практично в 4 рази (з 58,27 до 223,28 млрд грн), однак у структурі зовнішніх короткострокових джерел формування капіталу знизилась на 1,92 п.п. (табл. 4).

Таблиця 4

Структура короткострокових джерел формування капіталу суб'єктів сільського господарства, 2007–2013 рр., (млрд грн.)

Рік	Всього короткострокових джерел формування капіталу	у тому числі:		
		короткострокові кредити банків	поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	кредиторська заборгованість
2007	26471,1	5826,5	625,6	20019,00
	%	22,01	2,36	75,63
2008	44868,4	11102,6	1096,8	32669,0
	%	24,74	2,44	72,81
2009	50360,5	8532,8	1592,9	40234,8
	%	16,94	3,16	79,89
2010	53799,0	8175,2	1874,7	43749,1
	%	15,20	3,48	81,32
2011	70007,3	12157,6	2311,2	55538,5
	%	17,37	3,30	79,33
2012	91278,8	15707,1	3025,5	72546,1
	%	16,86	3,25	77,87
2013	111159,2	22328,2	4182,2	84648,8
	%	20,09	3,76	76,15
Відхилення 2013р до 2007р	84688,1	16501,7	3556,6	64629,8
	п.п.	-1,92	1,4	0,52

Джерело: сформовано автором за даними [14].

Протягом аналізованого періоду рівень зазначеного джерела ресурсів був вище 75% (окрім 2008 р. – 72,81%), а станом на кінець 2013 р. становив 76,15%. Незначною є частка поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, котра зросла і відповідно склала 3,76% у 2013 р. Підвищення частки цього джерела ресурсів та його обсягів обумовлене абсолютним зростанням величини довгострокових джерел формування капіталу протягом аналізованого періоду і відповідно настанням строків погашення зобов'язань по цих ресурсах. Довгострокові джерела формування капіталу, якими суб'єкти сільського господарства можуть користуватися тривалий час (більше одного року), як зазначалося вище, мають тенденції до зростання і в динаміці (в 11,4 разу), і в структурі (з 18,07% у 2001 р. до 27,54% у 2013 р.).

Таку тенденцію варто розцінювати позитивно, адже за рахунок збільшення обсягів довгострокового капіталу підприємства мають можливість оновлювати основні засоби, запроваджувати інноваційні технології у сільському господарстві. Однак їх приріст в абсолютному значенні та частці у сукупному капіталі може мати й негативні наслідки: зростання фінансових витрат, зниження платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості. Тому дуже важливою є зваженість та ретельність прийняття рішень про доцільність залучення довгострокових джерел формування капіталу та правильної організації відповідних процедур як з боку банків, так і з боку підприємств. Ми погоджуємося з думкою Н.А. Хрущ, яка доводить, що основними перспективними напрямками активізації процесів кредитування для фінансування діяльності вітчизняних агропідприємств є забезпечення державної підтримки через компенсацію відсоткових ставок з державного бюджету, зниження рівня відсоткових ставок по кредитах, застосування механізмів страхового захисту при залученні кредитних ресурсів [20, с. 182].

Таким чином, на основі проведеного дослідження, можна стверджувати, що базою створення майна для сільськогосподарських підприємств України з 2001 р. по 2013 р. був власний капітал, але позикові кошти займали досить вагоме місце в структурі капіталу підприємств. На сьогоднішній день банки готові і надалі кредитувати аграрний сектор, є широке поле для тіснішої співпраці. При цьому необхідно підкреслити, що довгострокові залучення капіталу повинні спрямовуватися, в першу чергу, на повну модернізацію сільського господарства, довгострокові інноваційні проекти, впровадження новітніх технологій, які б сприяли виробництву продукції світових стандартів якості та безпеки і дозволили

українській аграрній продукції зайняти свою нішу на світовому ринку продовольства. Для цього необхідно адаптувати та поглибити співпрацю України та європейських країн, зміцнити економічне співробітництво, в тому числі, у фінансовому секторі, активізувати інвестиційне поле та залучення іноземного капіталу.

Висновки. Зменшення частки валової доданої вартості сільського господарства у валовому внутрішньому продукті свідчить, у тому числі, про те, що обсяг залучення капіталу не відповідає потребам галузі. Узагальнюючі результати проведеного дослідження виявлення основних тенденцій та проблем залучення капіталу у сільське господарство пропонуємо наступні шляхи по їх вирішенню: по-перше, в умовах сучасних економічних і політичних викликів, державна підтримка аграрного сектору обмежена, кількість бюджетних програм Мінагрополітики у 2015 р. скорочено з 32 до 19, тому державні програми необхідно переорієнтувати на стимулювання фінансових інституцій, які співпрацюють з сільськогосподарською галуззю економіки, в першу чергу у напрямку покращення умов залучення капіталу (з урахуванням особливостей функціонування галузі), а саме, спрощення процедури одержання кредиту, скорочення при цьому до мінімуму додаткових витрат, стабілізації кредитної ставки за постійно діючим механізмом рефінансування, оптимізації кредитного забезпечення у вигляді застави, усуваючи при цьому корупційні схеми необґрунтованого виділення і нецільового використання залучених коштів; для цього необхідна врівноважена грошово-кредитна політика, яка була б адекватною процесам, що відбуваються в державі. По-друге, у наш складний час необхідна дедоларизація економічних відносин та стабілізація гривні, посилення її статусу як прерогативного засобу платежу. По-третє, враховуючи брак часу необхідно у стислі терміни адаптувати наше законодавство під європейське на основі використання позитивного досвіду провідних країн, сприяти запровадженню європейських правил для ведення бізнесу в Україні, узагальнити теоретичні і практичні засади функціонування альтернативних механізмів капіталоутворення, з визначенням особливостей їх пристосування до специфіки аграрного сектору економіки України. Вирішення поставлених завдань буде сприяти виходу сільського господарства з фінансової стагнації, збільшенню капіталу, стабілізації фінансового стану та подальшому сталому розвитку сільського господарства.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / Андрійчук В. Г. – 2-е вид., доп. і перероблене / В. Г. Андрійчук. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Гончарук Р.П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів / Р. П. Гончарук // Вісник ЖДТУ: економічні науки. – 2012. – № 1. – С. 48–51.
3. Дісяк О.П. Фінансовий капітал підприємств та джерела його формування [Електронний ресурс] / О.П. Дісяк // Первая международная научно-практическая конференция «Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты» (24-25 мая 2007 г.). – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2007may/5_disyak.php.
4. Довідник банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Дячук О.В., Новодворська В.В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Yuliya/Downloads/ecnof_2013_10\(3\)_42%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Yuliya/Downloads/ecnof_2013_10(3)_42%20(1).pdf)
6. ЕС: в 2014–2020 гг. – с новой, справедливой, аграрной политикой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/es-v-2014-20-gg-s-novoy-spravedlivoy-agrarnoy-politikoy>.
7. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України / Т.В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 29–37.
8. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Орейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.
9. Костаневич Н.І. Аналіз власного капіталу сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Н.І. Костаневич, М.Г. Крикун // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 7. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2158>.
10. Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики) : моногр / Т.Г. Маренич. – К. : ННЦ «Ін-т аграр. Економіки», 2005. – 453 с.
11. Марчак Н. В. Управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування підприємств / Н. В. Марчак, О. О. Фокіна // Інноваційна економіка. – 2011. – №2. – С. 237–239.
12. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
13. Офіційний інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Офіційний інтернет-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua>.
15. Пристемський О.С. Самофінансування як основа забезпечення фінансової безпеки підприємств / О.С. Пристемський // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – № 4 (20). – С. 106–108.
16. Саблук П.Т. Ціновий фактор у розвитку сільськогосподарського виробництва / П.Т. Саблук, В.Я.

Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С. 3–9.

17. Савченко А. Г. Макроекономіка : підручник / А.Г. Савченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 441 с.

18. Стан кредитування підприємств АПК у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://170820.minagro.web.hosting-test.net/page/?n=13518>.

19. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. — 554 с.

20. Хрущ Н.А. Тенденції, особливості та проблеми використання кредитних ресурсів для фінансування діяльності вітчизняних агропідприємств / Н.А. Хрущ, Л.А. Приступа // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 4. Том 2. – С. 179–182.

21. Shane Scott. To Boost Small Business Credit, Think Small (Banks). 2012. URL: <http://www.businessweek.com>.

References

1. Andriychuk V.G. farms Economics: Textbook. 2nd ed., Ext. and revised, Kyiv, MBK, 2002, 624 p.
2. Honcharuk R.P. Description and classification of accounts payable: impacts of scientific approaches, *Bulletin ZSTU: economic science*, 2012, No1, pp. 48-51.
3. Disyak A. Financial capital and sources of its formation. The first mezhdunarodnaya scientific-practical conference "Quality the Economic development: hlobalnye and lokalnye aspects" (24-25 May 2007.) URL: http://www.confcontact.com/2007/may/5_disyak.php.
4. Reference Banks Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Dyachuk O. P. Novodvorskaya V.V. Place payable in enterprise management system. URL: http://oia.lntu.edu.ua/files/1037_Oblik_i_finansy_Ch_3.pdf
6. EU: the 2014-2020 biennium. With new, spravedlyvoy, Agrarian polytykoy. URL: <http://agroconf.org/content/es-v-2014-20-gg-s-novoy-spravedlyvoy-agrarnoy-politikoy>.
7. Kalashnikov T. V. State and Trends of the credit for the agricultural sector of Ukraine, *Finance of Ukraine*, 2010, No 10, pp. 29-37.
8. Kolotuha S. M. Loans farms as an effective source of investment, *APK Economics*, 2009, No 1, pp. 89-96.
9. Kostanevych N. I., Krikun M. G. Crier Analysis equity farms, *Electronic scientific specialized edition "Efficient Economy"*, 2013, No 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2158>.
10. Marenych T. G. Transformational dynamics and mechanisms of economic regulation of agricultural enterprises (questions of theory, methodology, practice): monografiya. Kyiv, NSC "Inst Agrar. Economy", 2005, 453 p.
11. Marchak N. V., Fokin A.A. Management payable as a source of business finance, *Innovative Economy*, 2011, No 2, pp.237-239.
12. The official site of the National Bank of Ukraine, 2013. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
13. The official website of the State Statistics Committee of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. The official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. URL: <http://minagro.gov.ua>.
15. Prystemsky O. S. Self-financing as a basis to ensure the financial security of enterprises, *Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, 2012, No 4 (20), pp.106-108.
16. Sabluk P. T., Mesel-Veselyak V.J. The price factor in the development of agricultural production, *APK Economics*, 2011, No 9, pp. 3-9.
17. Savchenko A. G. Macroeconomics: Tutorial. Kyiv, MBK, 2005, 441 p.
18. State of agribusiness lending in 2012. URL: <http://170820.minagro.web.hosting-test.net/page/?n=13518>.
19. Tereshchenko O. O. Finansova diyalnist sub'ektiv gospodaruyannya: navchalny posibnik, Kyiv, KNEU, 2003, 554 p.
20. Khrushch N.A., Pristupa L.A. Trends, characteristics and problems of using credit to finance domestic agro, *Herald of Khmelnytsky National University*. 2014, No 4, Volume 2, pp. 179-182.
21. Shane Scott. To Boost Small Business Credit, Think Small (Banks) 2012, URL: <http://www.businessweek.com>.

Рецензія/Peer review : 12.3.2015 р.

Надрукована/Printed :12.5.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф., Худолій Л. М.